

УДК 796.332.015.134

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ

Олег КОЛОБИЧ

Львівський державний університет фізичної культури

Анотація. У статті виявлено питання сучасного стану проблем навчально-тренувального процесу юних футболістів. Проаналізовані науково-методичні та спеціальні літературні джерела з питань техніко-тактичної підготовки юних футболістів.

У процесі дослідження вивчено досвід провідних футбольних країн світу, у яких для футболістів молодшої вікової групи, проводяться змагання на полях зменшених розмірів. В таких обставинах юні футболісти виконують більшу кількість технічних прийомів, частіше опиняються в умовах одноборств, змушені активніше рухатися, що спонукає швидше приймати рішення, впевненіше діяти у складних ігрових ситуаціях, брати участь у більшій кількості тактичних комбінацій, ніж на полях стандартних розмірів. Такі умови змагальної діяльності сприяють підвищенню рівня індивідуальної майстерності юних футболістів.

Ключові слова: юні футболісти, техніко-тактична підготовка, техніко-тактичні дії.

Постановка проблеми. Найхарактернішою особливістю розвитку сучасного футболу, в тому числі і юнацького, є збільшення інтенсивності гри, в якій проявляються індивідуальна, групова, командна техніко-тактична майстерність і висока фізична підготовленість гравців. Команди для досягнення перемоги повинні мати в своєму складі гравців, які вміють грати «швидко» та приймати рішення в складних ситуаціях, що постійно змінюються в умовах дефіциту простору та часу, а також, які раціонально володіють технікою в поєднанні з тактичними діями та високою швидкістю пересування.

Відомо, що техніко-тактична майстерність характеризується різносторонністю та обсягом технічних прийомів, якими володіє футболіст, а також умінням ефективно застосовувати ці прийоми в поєднанні з тактичними діями в умовах гри. Техніка футболу становить собою сукупність великої групи прийомів та способів володіння м'ячем, тому вивчення її перетворюється на складний та тривалий процес [4, 13].

Управління підготовкою спортсменів значною мірою обумовлено якістю та своєчасною корекцією змісту та спрямованістю навчально-тренувального процесу на основі об'єктивного контролю їх підготовленості. Підвищення рівня майстерності вітчизняних футболістів невід'ємно пов'язане з поліпшенням якості підготовки резерву. Ефективне управління підготовкою юних футболістів неможливе без обліку показників змагальної діяльності [8, 11].

У науковій і методичній літературі питання підготовки футболістів різного віку переважно стосуються проблем початкового навчання техніки гри або фізичної підготовки. Проте питання комплексного розвитку техніко-тактичних вмінь у юних футболістів різного віку та ігрового амплуа висвітлені недостатньо [1, 7, 13, 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідження в галузі дитячо-юнацького футболу привертають велику увагу вчених до проблем, пов'язаних із пошуком ефективних і методично обґрунтованих підходів до розв'язання питань з удосконалення різних видів підготовки спортсменів, у тому числі і техніко-тактичної [3, 10].

Удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів на сучасному етапі вимагає впровадження в практику нових, науково обґрунтованих підходів до побудови тренувального процесу, починаючи з початкових етапів багаторічної підготовки.

Процес підготовки юних футболістів охоплює значний часовий проміжок, тривалістю у декілька років, і цей період позначений значними фізіологічними змінами в організмі спортсменів, пов'язаними з ростом і розвитком. Реальна підготовка юного спортсмена, на думку багатьох авторів не можлива без врахування закономірностей організму, які розвивається. Розробці концепції вікової динаміки фізичних якостей у теорії дитячо-юнацького спорту приділяється багато уваги [2, 6, 12].

У цей час деякі автори досить детально розробили модельні характеристики фізичної підготовленості юних футболістів, які найшли своє відображення в навчальних програмах для дитячо-юнацьких спортивних шкіл.

Автори звернули увагу на важливу проблему психологічних якостей характерних для різних вікових груп юних футболістів, а також вказують на необхідність обліку рівня виконання техніко-тактичних дій. Дослідження показують, що різні ігрові амплуа, вимагають від футболістів виконання різнобічних функцій, вирішення конкретних завдань на футбольному полі і певним чином впливають на структуру змагальної діяльності команди. Гравці, які виконують різні ігрові функції, повинні володіти високим рівнем майстерності при виконанні техніко-тактичних дій для ефективного здійснення покладених на них обов'язків [3, 6, 14].

Мета роботи: вивчити стан питання техніко-тактичної підготовки юних футболістів.

Методи дослідження: аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, теоретичні порівняння.

Одна з основних умов високої ефективності системи підготовки спортсменів полягає в чіткому дотриманні вимог щодо вікових та індивідуальних анатомо-фізіологічних особливостей організму. Це дозволяє правильно вирішувати проблеми спортивного відбору, вибору засобів та методів тренування, дозування тренувальних і змагальних навантажень, прогнозування можливих досягнень [2, 8].

Кожен віковий період має, як правило, характерні особливості процесу побудови та функціонування окремих систем організму, які переживають певні зміни у процесі спортивної діяльності. Ріст і розвиток організму людини проходить нерівномірно. Кожен віковий етап є своєрідним періодом, який характеризується морфологічними та функціональними змінами [2, 8, 11, 15].

Юнацький вік – надзвичайно важливий етап індивідуального розвитку, на який поширюються всі загальні правила та закономірності, характерні для молодого організму, який росте та розвивається. Цей вік є періодом серйозних протиріч. З одного боку, це час значного підйому як фізичних, так і психічних якостей, становлення людини як особистості. З другого боку, це період певних тимчасових фізіологічних проблем, обумовлених суттєвою перебудовою нейро-ендокринних співвідношень, що пов'язано з підвищенням інтенсивності функції статевих органів [2, 11, 15].

Вплив занять футболом на організм юних спортсменів, дозволяє стверджувати, що сучасний юнацький футбол розвивається шляхом підвищення вимог до всіх сторін підготовленості юних футболістів. У процесі змагальної боротьби на організм юних спортсменів діють значні за величиною і тривалістю навантаження, які вимагають максимальної мобілізації можливостей організму та висувають серйозні вимоги до підготовленості юних футболістів. Проте необхідно пам'ятати, що поряд із вдосконаленням техніко-тактичної підготовленості, важливим завданням навчально-тренувального процесу є продумане підвищення функціональних можливостей та фізичної підготовленості юних футболістів [2, 4, 11].

На сучасному етапі юнацький футбол є тим видом спорту, в якому назріла необхідність максимальної реалізації техніко-тактичних можливостей юних футболістів в умовах високої ігрової та рухової активності. Застосування такого підходу надасть можливість досягти вагомих результатів, завдяки правильній побудові навчально-тренувального процесу. Це дозволить разом із раціональним управлінням фізичними якостями гравців вдосконалювати техніко-тактичну підготовку юних футболістів.

Для оптимізації навчально-тренувального процесу юних футболістів на основі експериментальних даних необхідно розробити систему управління розвитку функціональних можливостей гравців спеціальними ігровими техніко-тактичними засобами. Для цього треба мати співвідношення кількісно виражених значень фізичного впливу за такими чинниками: інтенсивність і тривалість вправ, режими чергування серій вправ із відпочинком, кількість повторень вправ і серій, а також структуру ігрових вправ [4, 8, 9].

Необхідно підкреслити, що творчість чи імпровізація юних футболістів в ігровій діяльності, їх майстерність полягає в певному рівні тренуваності, який дозволяє варіювати тактич-

ними моделями з метою збільшення кількості непередбачуваних ситуацій для суперника і зменшення таких ситуацій для своєї команди. Якщо вони виникають, то накопичені різні варіанти раніше змодельованих техніко-тактичних дій повинні створити можливість вийти з будь-якої, навіть найскладнішої ситуації з мінімальними втратами [3, 14].

На думку фахівців футболу [4, 5], ефективність тактики гри прямо залежить від вміння юних спортсменів оцінювати ситуацію та знаходити правильне рішення в конкретному ігровому моменті. Це в кінцевому підсумку визначається станом підготовленості юних футболістів, що є результатом генетичної обдарованості та кумулятивного ефекту програм підготовки.

Тому метою техніко-тактичної підготовки на підставі наведеного, є навчання юних футболістів раціональному вирішенню тактичних завдань, які виникають у процесі гри. Реалізація цієї мети досягається за допомогою спеціальних вправ техніко-тактичного характеру, які визначають ефективність вирішення цих завдань.

Однією з найактуальніших проблем спортивного тренування юних футболістів є проблема вдосконалення техніко-тактичної підготовленості. За умови рівності сил команд в усіх інших компонентах гри саме вдало обрана тактика разом із високою виконавською майстерністю надасть перевагу команді з кращим рівнем техніко-тактичної підготовленості. Якщо розглядати питання взаємозв'язку оволодіння техніко-тактичними діями й розвитку якостей, котрі визначають їхню ефективність, виникає проблема техніко-тактичного тренування або в ширшому значенні техніко-тактичної підготовки [5, 9, 12].

У теоретичному аспекті техніко-тактична діяльність юних футболістів – це вирішення оперативних завдань, що виникають у процесі взаємодій із партнерами і протидій суперникам. При цьому важливого значення набуває вміння приймати рішення, які б дозволили найраціональніше застосовувати гравцям техніко-тактичні дії [4, 9].

У техніко-тактичну підготовку необхідно вводити основний арсенал техніко-тактичних дій, оволодіння якими дозволило юним футболістам максимально використати у грі свою технічну оснащеність, спеціальні якості і здібності, тактичну майстерність і теоретичні знання.

Зі спеціальних якостей, які необхідні юним футболістам у грі, виділяють витривалість, швидкість, спритність, силу, гнучкість. Треба підкреслити, що вплив зазначених якостей на досягнення високого спортивного результату дуже неоднорідний і залежить від багатьох чинників, зокрема, від амплуа гравця.

Тактична майстерність становить собою систему застосування доцільних тактичних дій. Тактичні дії повинні будуватися відповідно до тактичних знань і технічних навичок з рівнем розвитку фізичних здібностей і психологічних якостей [1, 7].

Тактична підготовленість спортсмена містить свій внутрішній образ у вигляді системи застосування доцільних тактичних дій. Тактична дія, яка спрямована на оптимальний успіх, повинна будуватися відповідно до тактичних знань, технічних навичок, рівня розвитку фізичних можливостей, вольових якостей, швидкості реакції та інших компонентів.

Тактична організованість у діях команди досягається за рахунок чіткого розподілу функцій (ігрова спеціалізація – воротар, крайні та центральні захисники, гравці середньої лінії, крайні й центральні нападники) між окремими футболістами та поєднанням ігрових спеціалізацій у певний ряд, у певну систему. Система у футболі – це таке розташування гравців, яке б могло забезпечити можливість оптимального маневру в захисті та в нападі відповідно до індивідуальних особливостей гравців.

Серйозну увагу необхідно надавати й теорії, адже високий рівень тактичної майстерності гравців залежить і від теоретичних знань. Метою теоретичного навчання тактиці є засвоєння певної суми знань, які б містили сучасні тенденції розвитку футболу, тактичні знання, вміння, навички і відповідний рівень тактичного розуміння гри.

Отже, техніко-тактична підготовка – складний педагогічний процес, спрямований на досягнення ефективного застосування технічних прийомів на тлі постійних змін ситуації за допомогою тактичних дій як раціональної форми організації діяльності юних футболістів для здобуття перемоги над суперником.

На основі детального вивчення, аналізу й обговорення техніко-тактичної діяльності футболістів різної кваліфікації та віку ми прийшли висновку, що високий рівень техніко-тактичної підготовки поряд з іншими видами підготовки футбольних команд є одним із найважливіших чинників переваги над суперниками, а в підсумку – і перемоги у грі [4, 5, 7].

Рівень техніко-тактичної підготовленості юних футболістів залежить від оволодіння ними засобами спортивної тактики, видами та формами. У структурі техніко-тактичної підготовленості юних футболістів необхідно виділяти такі спеціалізовані поняття як тактичні знання, тактичні вміння, тактичні навички, тактичне мислення. Структура тактичної підготовленості ґрунтується на характері стратегічних завдань, що визначають основні напрямки спортивної боротьби. Ці завдання можуть бути пов'язані з участю юних футболістів у кількох серіях змагань з метою підготовки та успішного виступу в головних змаганнях сезону і, таким чином, мати перспективний характер. Ці завдання можуть також бути і локальними, пов'язаними з участю в окремих змаганнях або в конкретному матчі. Вміння змінювати тактичну схему ведення спортивної боротьби в залежності від особливостей і ходу футбольної гри є важливим показником тактичної підготовленості юних спортсменів [1, 8].

При цьому велика роль відводиться прийомам і діям, які характерні для конкретного гравця та визначають його індивідуальність. Як правило, саме такі техніко-тактичні дії є найефективнішими і найнесподіванішими для суперників.

До того ж ефективність тактичної діяльності в юнацькому футболі визначається здатністю гравців до просторової та часової антиципації, тобто передбачення ігрової ситуації до моменту її розгортання. Саме цією здатністю визначається безпомилковий вибір позиції гравцем будь-якого амплуа, взаємодія з м'ячем чи ефективна контратака.

Рівень досконалості тактичних взаємодій партнерів у групових і командних тактичних діях є не менш важливою стороною тактичної підготовленості. Саме від ефективності взаємодій юних футболістів, вмілого поєднання відшліфованих тактичних схем ведення змагальної боротьби з використанням нестандартних ходів, використання індивідуальних можливостей кожного гравця для досягнення кінцевого результату залежить ефективність комбінаційної гри юнацької команди з футболу.

За останні роки в юнацькому футболі стали помітними тенденції, спрямовані на зміни структури гри, її моделі. Ці тенденції характеризуються значним розширенням зон дій юних футболістів, універсалізацією гравців. Це вимагає збільшення рухової активності та швидкості виконання техніко-тактичних прийомів. Зросла кількість і якість імпровізованих дій юних футболістів на основі збільшення обсягу завчасно підготовлених коаліційних взаємодій [3, 4, 10].

Деякі компоненти, які забезпечують гру, мало змінилися за тривалий період становлення футболу. До цієї категорії належать правила гри, технічні прийоми володіння м'ячем.

Початкове розташування юних футболістів починає стабілізуватися й відіграє в сучасному юнацькому футболі незначну роль, оскільки розширилися зони дії окремих гравців, а у зв'язку з цим, ефективніше використовується ігровий простір. Зросла також швидкість індивідуальних і колективних тактичних дій, розширився спектр варіювання тактикою, з'явилося дещо інше уявлення про моделювання різноманітних тактичних дій, необхідних співвідношень функціонального стану систем організму, які визначають рівень спеціальної працездатності футболістів [1, 4, 7, 10].

Організаційні форми проведення змагань для юних футболістів до 13 років у провідних футбольних країнах світу відрізняються від українських. Змагання та навчально-тренувальні заняття проводяться на полях зменшених розмірів відповідно до кожної вікової категорії (рис.1, 2).

Для юних футболістів 8 – 13 років кожної вікової групи при проведенні змагань змінюються розміри футбольного поля, кількість гравців, розміри воріт та тривалість гри. Такі умови проведення змагань дають можливість юнакам краще проявити свою техніко-тактичну майстерність та фізичні якості. На підставі кількісного складу гравців на полі змінюється початкова статична структура, тобто розташування гравців на початку матчу, динамічна структура, що знаходить своє відображення в індивідуальних, групових і командних тактичних ді-

ях, різних коаліцій у захисті та нападі. У процесі ігрової діяльності на полях зменшених розмірів юним футболістам доводиться частіше взаємодіяти з м'ячем, при цьому проявляються індивідуальні особливості фізичних якостей, тактичного мислення, технічного виконання прийомів, що окреслює схильність окремих гравців до певних ігрових амплуа.

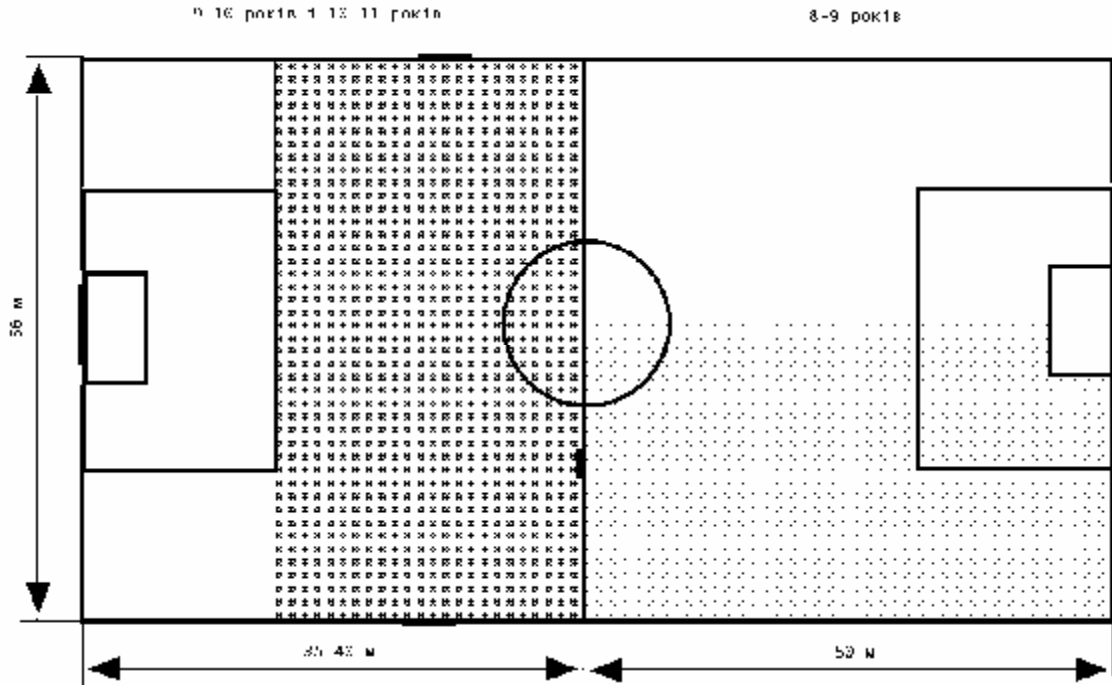

Рис.1. Схема розташування ігрових майданчиків на стандартному футбольному полі для проведення змагань юних футболістів 8 – 11 років

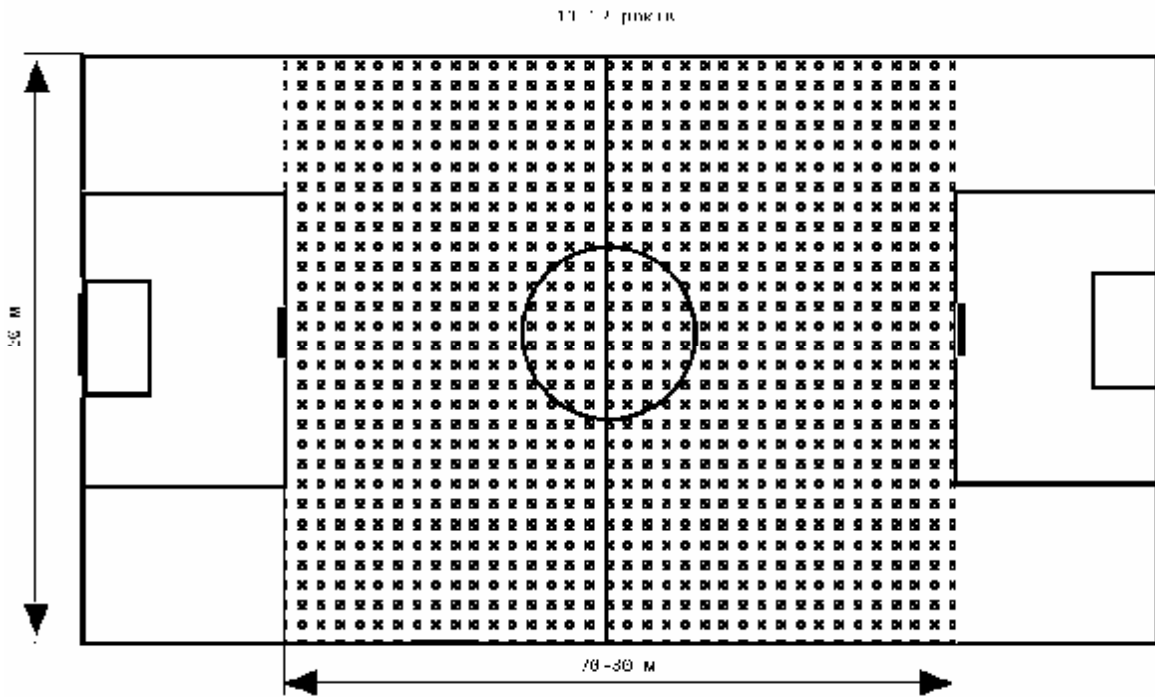

Рис.2 Схема розташування ігрових майданчиків на стандартному футбольному полі для проведення змагань з юними футболістами 11-12 років

Аналізуючи навчальні програми провідних футбольних європейських шкіл, можна зробити висновок, що в навчально-тренувальному процесі футболістів 8 – 13 років основний акцент спрямований на широкий розвиток координаційних якостей та поглиблене вивчення прийомів техніки гри та тактичних комбінацій на полях зменшених розмірів. Зокрема, в тре-

нуванні застосовуються такі вправи: передачі, прийоми м'яча, ведення, дриблінг, обманні рухи з м'ячем та без м'яча, гра з м'ячем «1в1», «2в2», «3в3». Також у навчально-тренувальному процесі велику увагу приділяють основним тактичним ігровим елементам: дії гравців в обороні та атаці, вибір гравцем позиції, залежно від місцезнаходження на полі та ігрової ситуації, зонний метод захисту і взаємостракування.

На прикладі голландських шкіл, які є законодавцями європейської футбольної моди, можемо засвідчити, що при підготовці дітей до 13 років приблизно 80 % відсотків навчального плану відводиться на поліпшення техніки гри. Процес навчання в молодших дітей розпочинається з простих елементарних прийомів техніки: ведення м'яча у спрощених умовах, обведення простих перешкод, прості ігри «один в один», «два в один» тощо. Процес навчання здійснюється поступово з деталізацією на окремих складових, у різноманітних поєднаннях прийомів техніки з тактичними діями. Тому футболісти, виховані голландською школою, завжди відзначаються доброю технічною оснащеністю, тактичними вміннями й високим рівнем фізичної підготовленості, і як результат – чимало цих гравців виступали й виступають у європейських клубах високого рівня. В інших країнах, зокрема і в нашій, часто трапляється прагнення тренерів увести у тренувальний процес вправи з надто складними завданнями, що є важким для дитячого сприйняття й суттєво погіршує засвоєння елементів гри. Основним девізом провідних європейських дитячих шкіл та академій у молодшому віці є гасло «Навчити важливіше, ніж перемагати», тобто для вихованців на першому плані повинно бути навчання гри у футбол, а не якісь тимчасові перемоги в матчах і турнірах. Одним із недоліків у підготовці українських юних футболістів, на наш погляд, є те, що надмірна гонитва за результатом та акцент на фізичну підготовку дає перевагу над іншими командами, які працюють над технікою гри (Голландія, Німеччина, Іспанія) в юнацькому футболі. Проте коли гравці з юнацького футболу переходять у дорослий, результати різко падають і відчуються суттєві прогалини в індивідуальній технічній підготовленості і як наслідок, залучення у великій кількості в наші змагання футболістів-легіонерів [1, 9, 13]

Висновок. У процесі навчально-тренувальних занять юних футболістів техніко-тактичного спрямування необхідно дотримуватися таких методичних положень:

- вибирати методи й засоби з урахуванням особливостей розвитку дитячого організму, для якого характерною є підвищена лабільність (пластичність) нервової системи.
- основні завдання техніко-тактичної підготовки дітей молодшого та середнього віку вирішуються за допомогою різноманітних ігор та ігрових вправ переважно техніко-тактичного спрямування.
- небажано намагатися якнайшвидше навчити дітей грати в "дорослий" футбол, надаючи перевагу одному з видів підготовки. Важливо підтримувати раціональне співвідношення між різними сторонами підготовки, змінюючи різноманітні засоби та їх спрямування у процесі зростання загальної та спеціальної підготовленості юних футболістів.
- під час одного навчально-тренувального заняття не рекомендується вирішувати відразу декілька завдань і вивчати більше ніж два нові техніко-тактичні прийоми.

Перспективи подальших досліджень. Визначити показники техніко-тактичних дій на полях стандартних та зменшених розмірів, урахувавши вікові особливості юних футболістів, а також внести корективи в тренувальний процес юних футболістів для досягнення оптимальних результатів змагальної діяльності.

Список літератури

1. Единоборства в футболі. Бишопс К. Герардс Х. – В. – М. : Терра-Спорт, 2003. – 168 с.
2. Волков Л. Теория и методика детского и юношеского спорта. – К. : Олимпийская литература 2002. – 290 с.
3. Дулібський А. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу : посібник. – К., 1988. – 252 с.
4. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. / А. В. Дулібський, Й. Г. Фалес. – К. : Ф.Ф.У. 2001. – 59 с.

5. Тактика и стратегия в футболе. / А. Зеленцов, В. Лобановский, В. Ткачук, А. Кондратьев. – К. : Здоров'я, 1989. – 192 с.
6. Коваль С. С. Исследование взаимосвязи физических качеств и технико-тактических действий юных футболистов 8–12 лет / С. С. Коваль // Слобожанський науково – спортивний вісник. : 2009. – №2. – С. 39 – 42.
7. Кузнецов А. Футбол. Настольная книга детского тренера 2 этап 11–12 лет – М. : Олимпия, 2008. – 122 с.
8. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов. – К : Олимпийская литература, 2003. – 271 с.
9. Петухов А. В. Футбол. Формирование основ индивидуального технико-тактического мастерства юных футболистов. – М. : Советский спорт, 2006. – 230 с.
10. Петухов А. В. Методика формирования индивидуальной технико-тактической подготовки юных футболистов : автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1990. – 22 с.
11. Платонов В. И. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения / В. И. Платонов. – К. : Олимпийская литература, 2004. – 808 с.
12. Сучилин А. А. Теоретико-методические основы подготовки резерва для профессионального футбола / А. А. Сучилин. – Волгоград, 1997. – 237 с.
13. Чанади А. Футбол. Техника: перевод с венгерского. – М. : Физкультура и спорт, 1984. – 247 с.
14. Шамардин В. Н. Моделирование подготовленности квалифицированных футболистов: учебное пособие / В. Н. Шамардин. – Днепропетровськ : Пороги, 2002. – 201 с.
15. Шамардин В. Н. Система подготовки юных футболистов : учеб.-метод. пособие. – Днепропетровск, 2001. – 104 с.

НАПРАВЛЕНИЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ТЕХНИКО-ТАКТИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ ЮНЫХ ФУТБОЛИСТОВ

Олег КОЛОБИЧ

Львовский государственный университет физической культуры

Аннотация. В статье рассмотрены вопросы современного состояния проблем учебно-тренировочного процесса юных футболистов. Проанализированы научно-методические и специальные источники по вопросам технико-тактической подготовки юных футболистов.

В ходе исследования интересным оказался опыт ведущих футбольных стран мира, в которых для футболистов младшей возрастной группы, соревнования проводятся на полях уменьшенных размеров. В такой обстановке, юные футболисты выполняют большое количество технических приемов, чаще оказываются в условиях единоборств, вынуждены активнее двигаться, что заставляет принимать решения быстрее, более уверенно действовать в сложных игровых ситуациях, принимать участие в большем количестве тактических комбинаций, чем на полях стандартных размеров. Такие условия соревновательной деятельности способствуют повышению уровня индивидуального мастерства юных футболистов.

Ключевые слова: юные футболисты, технико-тактическая подготовка, технико-тактические действия.

**DIRECTIONS OF IMPROVEMENT
OF TECHNICAL AND TACTICAL ASPECTS OF YOUNG FOOTBALL PLAYERS`**

Oleh KOLOBYCH

L'viv State University of Physical Culture

Annotation. The paper covers the current state of young football players' training issues. The scientific methodological and specialized literature dealing with technical and tactical aspects of young football players' training was analyzed.

As part of the research, the experience of the world's leading football countries was studied, where the junior competitions are held on smaller football pitches. Under such conditions young football players demonstrate a larger number of technical moves, deal with one-to-one tackles more often, have to move more actively, which compels them to make faster decisions, act confidently in complex game situations, and participate in a greater number of tactical combinations as compared with standard pitches. Such competitive conditions promote the level of young football players' individual skills.

Key words: young players, the technical and tactical training, technical and tactical actions.